

da „bi bil moral pisec eseja ‚Adamič in slovenstvo‘ posvetiti večjo pozornost intelektualni fundaciji svojih izvajanj. Njegov preočitni spor z logiko, nejasnost celote vzlic bleščeči površini detajlov, to in še marsikaj izdaja pesnikovo Ahi-lovo peto.“

Nas danes prav nič ne zanima, če Župančičevo čuvstveno doživljanje slovenstva „poteka iz posebne karakterne razpoloženosti perifernega Slovenca“; nam ob njegovem članku, ki se je pojavil v težkem času (ali ni že to dovolj očiten znak, da je Župančič hotel povedati idejno tehtno besedo o slovenstvu?), ni zato, da bi ga doumevali kot tipološki argument. Mi smo se postavili obenem z Župančičem na idejno torišče in skušali po svojih močeh pokazati, da je njegovo idejno razmotrivanje in pojmovanje slovenstva napačno in škodljivo; da smo imeli prav, nas je nemudoma poučil „Jutrov“ izpad. In zdi se nam, da je pisec „Marginalij“ izkazal Župančiču slabo uslugo, ko je njegova izvajanja o slovenstvu označil kot „po pôli causerijo“ in jih uvrstil med zgolj čuvstvene izlive, curlja-joče iz „posebne karakterne razpoloženosti perifernega Slovenca“. Če izpregovori mož, kakršen je Župančič, v današnjih časih o slovenstvu, potem vsakdo upravičeno pričakuje, da bo povedal jasne, intelektualno fundirane in zato za vsako zdravo človeško pamet veljavne in nujne besede. Kakršnikoli tipološki izlivi nas v današnjem času ne zanimajo. Če mi je vprašanje slovenstva namreč res življenjsko vprašanje, tedaj se ob različnih nazorih o tem vprašanju ne bom izpraševal, zakaj in čemu misli ta tako in oni drugače, marveč se bom vprašal, kdo ima prav in kdo nima prav, kje je norma in kje je zmož; in to vprašanje po pravilnosti ali nepravilnosti nazora je mogoče odločiti le s pravilno in jasno, četudi v čuvstvu zakoreninjeno mislijo, nikoli pa ne s „preočitnim sporom z logiko“.

S. L e b e n.

Iz tujih literatur in revij

Kultura in politika. Med pomembnejša dela zadnjih let, ki so ostala pri nas neopažena, spada knjiga „La trahison des clercs“ uglednega francoskega kritika Juliana Bende.* Avtor je hotel napisati polemiko proti idejam francoskih monarhistov; zasnoval jo je pa na svojevrstnem gledanju problemov našega časa, ki za-sluzi vso pozornost tudi naše javnosti.

Najprej ugotavlja avtor, da so politične strasti, med katere šteje predvsem nacionalna in razredna nasprotja, danes mnogo pomembnejše kakor še v 18. stoletju. V prejšnjih dobah je bila Evropa prepletena s celo vrsto antagonizmov med raznimi etničnimi in socialnimi skupinami, od katerih je pa vsak zanimal le majhno število ljudi, imel za naše oči nekaj meglene, nepreciznega in le od časa do časa vzplamtel, potem pa skoraj popolnoma pojenjal. V naši dobi se je slika spremenila: vsa nekdanja socialna nasprotja so se prelila v antagonizem med buržoazijo in proletarijatom, provincialne in podobne zavesti so se prelile v nacionalizme, doktrine so mnogo bolj izgrajene in žurnalistika skrbi, da politične strasti ne počivajo niti en dan. Medtem ko je bilo prej pri ogromni večini prebivalstva obzorje zelo ozko in ves interes absorbiran po osebnih in lokalnih zadevah, so v naši dobi nacionalne in socialne ideologije in nasprotja prevladala v življenju najširših slojev in ni skoraj več važnejšega dogodka, ki bi minil brez njih. Naša doba je doba politike.

* Julien Benda, La trahison des clercs. Paris (Bernard Grasset) 1927.

Bistvo političnih strasti vidi avtor v njihovem realističnem značaju, to je v tem, da nastanejo med grupami ljudi nasprotja zaradi razlike v interesih ali pa zaradi časti in ponosa; v tem se ločijo od nasprotij zaradi različnih religioznih, filozofskih in podobnih naziranj, kjer gre za abstraktne vrednote. Na podlagi te razlike najde zelo duhovito razlago naraščanja političnih strasti v zadnjem stoletju in posebno tekom zadnje generacije.

Od časov stare Helade je živela med človeštvom majhna grupa filozofov, pesnikov, duhovnikov in drugih mislecev, ki mu je skozi več kakor dve tisočletji neumorno oznanjevala ničevost vsega zemeljskega in ga navduševala za absolutno resnico, pravico, dobroto, lepoto in druge čisto abstraktne vrednote. Sem spadajo z neznatnimi izjemami, ki ne pridejo v poštev, vsi veliki tvorci kulturnih dobrin v prejšnjih dobah, torej skoraj vsi oni, ki jim daje avtor ime „les clercs“. Njihova enodušnost sicer ni mogla preprečiti, da bi se ogromna večina ljudi ne zanimala predvsem za zemeljske dobrine in da ne bi obstajala med njimi socialna in etična nasprotja; dosegli so pa vsaj to, da je človeštvo častilo dobro, če je tudi v vsakdanjem življenju prevladovalo zlo. Bili so zasmehovani in preganjani vselej, koder so ovirali pohlep po zemeljskih dobrinah; ovirali so ga pa vendar, ker človeštvo kljub vsemu ni imelo mirne vesti in so mu bile zemeljske dobrine potrebno zlo, ne pa objekt češčenja. — Vse to se je pa spremenilo. V Nemčiji je začela v času romantike politika prodirati v kulturo, drugi so sledili temu zgledu in danes je mogoče reči, da je kulturno življenje vseh glavnih narodov politizirano. Kulturni delavci so zapustili vero v abstraktne vrednote, ki so jo oznanjali njihovi predniki skozi več kakor dve tisočletji, in stopili v areno političnih borb; nastopila je „la trahison des clercs“. S tem so dobile nacionalne in razredne borbe, ki so jih prej smatrali za potrebno zlo, svoje ideologe, svoj kult in s tem tudi ono vehemenco, s katero nastopajo šele v naši dobi.

Avtor se mimogrede dotakne razrednih ideologij in še tu kritizira predvsem meščanstvo in ne proletarijat. Podrobneje pa analizira ideologijo integralnega nacionalizma, kakor jo zastopa večina francoskih književnikov zadnjih petdesetih let in ki ima svojo analogijo tudi po vseh drugih državah. Ta ideologija se loči od vseh tradicij predvsem po tem, da zanikuje vse univerzalno in poudarja le to, kar je specifično francosko. Za Barrèsa ali Maurrasa morala, resnica, religija, filozofija, zgodovina nima več splošne veljave, ampak je vedno le francoska, nemška itd. Še bolj značilno je drugo prevrednotenje; preziranje vsega duhovnega in proslavljanje vsega praktičnega: moč je nad pravico, aktivno — sportno ali vojaško — življenje pred reflektivnim, praktično znanje pred čistim spoznanjem, dovršena dejstva pred apriornimi mnenji. Nacija pomeni vse, posameznik nič. Ta filozofija krutosti, trdosti, preziranja, uspeha v življenju ima svojo osnovo v romantičnem pesimizmu vseh teh mislecev. Privzela jo je — deloma iz psiholoških razlogov, deloma pa zaradi konjunktura — večina sodobnih francoskih književnikov in danes tvori miselno ogrodje evropskega fašizma.

Avtor izvaja ves ta realizem iz nemške, predvsem Heglove filozofije in vidi v njegovi zmagi triumf germanske koncepcije večnega nastajanja, dinamičnega panteizma nad helensko idejo abstraktnih, absolutnih vrednot. Integralni nacionalizem ogroža danes že eksistenco človeštva. Vendar pa avtor ni pristaš političnega pacifizma; namen politike je, da skrbi za posvetne dobrine, med njimi tudi za važnost držav, in ne da služi abstraktnim idejam. Sprememba je potrebna drugod: vstati bi morali novi „clercs“, ki bi začeli znova opozarjati človeštvo na abstraktne vrednote in ga odvracati od kulta vsega zemeljskega. Vendar pa ima sam le malo vere v ta izhod. Bodočnost bo sicer morda premagala kult naroda in razreda ter postavila

na njihovo mesto kult človeštva in njegovega tehničnega napredka; vera v abstraktne vrednote bo pa vendar zamrla, vsa desinteresirana kultura propadla in človek se bo nasmehnil ob misli, da sta Sokrat in Krist umrla za ta rod.

Knjiga je naredila name dvojen vtis. Kar se tiče dejstev samih, se mi zdi avtorjeva analiza razlike med prejšnjimi dobami in zadnjim stoletjem točna, globoka in naravnost občudovanja vredna. Izход, ki ga predlaga za bodočnost, je pa mnogo manj prepričevalen. Ali je tak povratek v stanje, ki je vladalo pred več stoletji, mogoč? Avtorjev ideal je humanizem, kult abstraktnih človeških vrednot; s tem se ne loči samo od religije razrednih razlik in od nacionalizma, ampak tudi od ideje humanitete, ki pomeni kult konkretnega človeštva („l'embrassade universelle“). Njegova trditev, da so religijo modernega nacionalizma stvorili Nemci, je v glavnem gotovo točna. Če bi pa zasledoval poleg nacionalizma in razrednih ideologij tudi razvoj kulta humanitete, bi se pokazalo, da je odpad od vere v abstraktne vrednote v moderni dobi še globlji ter da ima na njem svoj delež tudi francosko prosvetljenstvo in predvsem francoski pozitivizem (Comte). — Danes je vse kulturno delo mnogo preveč koncentrirano okrog konkretnih socialnih, nacionalnih, historičnih problemov in mesto, ki si ga je priborila aplicirana kultura poleg desinteresirane, je preveč pomembno, da bi bil mogoč povratek v aristokratsko humanistično kulturo, ki je gojila le abstraktne vrednote in klasično tradicijo. V filozofsko stran problema abstraktnih vrednot se nočem spuščati. Ugotovim pa naj vendar, da avtorjev klic ni brez pomena. Če se bodo pa nove generacije zavedale, da niti konkretnih vprašanj ni mogoče temeljito rešiti brez poglobitve, da materialne vrednote niso vse, da rešitve vseh problemov ni mogoče kar iztresti iz rokava na podlagi ene same nacionalne ali razredne formule in da prave kulturne vrednote nastajajo iz prepričanja in ne iz ugibanja konjunktura, se bo izkazalo, da ni upravičen njegov strah, da bi izumrl vsak smisel za desinteresirano kulturo.

F r a n Z w i t t e r .

Kronika

Vest. — Belgrajsko „Vreme“ je prineslo iz Ljubljane naslednjo vest: Ljubljana, 13. decembra. — U 52 godini izlaženja poznata književna revija „Ljubljanski Zvon“ došla je u težak položaj zbog sporova između njene redakcije in vlasništva „Tiskovne Zadruga“. Urednik i neki soradnici zauzeli su naime političko-kritički stav in tendencije, koje vlasništvo nije moglo dopustiti zbog principa nepristranske književne revije. Do sporazuma nikako nije moglo doći, pa su urednik Fran Albreht i saradnici g. dr. Stanko Leben, dr. Ferdo Kozak i Josip Vidmar podneli ostavke. Oktobarski broj revije izišao je tek danas u redakciji književnika Alfonza Gspana, a broj za novembar i decembar izaći će o Božiću. Sa novom godinom nastupa nova redakcija koju sačinjavaju književnici gg. Seliškar, Gspan i Borko, koja pruža garancije za čuvanje stare tradicije „Ljubljanskog Zvona“. S. L.

Nevarna laž. Pojavi, ko se po našem dnevnem časopisju trka na kulturo kot na nekakšno narodno legitimacijo, ter se ta legitimacija izrablja v vse prej kakor kulturne namene, silijo mislečega človeka, da bi se ostreje pozanimal za to početje in na široko prijel njega fasado in ozadje. Predvsem drži, da je vsak narod, ki mu je le do kričavega razglašanja dejanj svojih dedov, v nevarnem zastoju; vrhu tega pa očituje tako nehanje razbit, izkrivljen nivô javnega življenja, kjer morejo in smejo govoriti o najvišjih dobrinah ljudje, oziroma ano-